

УДК 347.965.42

Віталій Махінчук,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту

приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака

НАПрН України

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУДОЧИНСТВА У ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СПОРАХ

У статті досліджуються передумови створення господарської спеціалізації судів в Україні. Виявляються окремі проблеми правового регулювання судового розгляду підприємницьких спорів та формулюються пропозиції щодо їх усунення. Робиться висновок про близьку спорідненість господарського та цивільного судочинства на підставі подібності їх принципів.

Ключові слова: господарський процес, цивільний процес, підприємницькі спори.

Підприємницький оборот характеризується потребою у безперешкодності обміну товарами та послугами відповідно до умов договорів, укладених між суб'єктами економічної діяльності. Розбіжності, що виникають між учасниками підприємницьких відносин, потребують оперативного усунення, а спори — оперативного вирішення. Такі риси підприємницьких відносин зумовлюють потребу у запровадженні особливих форм вирішення підприємницьких спорів.

Попри загальносвітову тенденцію запровадження та розвитку позасудових форм врегулювання підприємницьких конфліктів, залишаються невикористаними всі можливості оптимізації здійснення розгляду та вирішення підприємницьких спорів державними спеціалізованими судами. В Україні це господарські суди, які за критеріями оперативності та розміру судових витрат є значно прийнятнішими для підприємців, ніж суди розвинених західних держав, де доступ до правосуддя залишається надмірно дорогим.

Проте практика розгляду та вирішення підприємницьких спорів господарськими судами показує, що чинне господарське процесуальне законодавство не позбавлене суттєвих недоліків, які можуть бути усунені шляхом внесення відповідних змін, розроблених на підставі науково обґрунтованих пропозицій.

Питання господарського судочинства

були і залишаються предметом наукових досліджень широкого кола науковців: цивілістів, представників науки господарського права, фахівців з процесуально-правових наук. Серед них важливе значення мають роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Т. Є. Абова, О. А. Беляневич, В. М. Горшеньов, М. А. Гурвіч, П. П. Заворотько, В. В. Комаров, О. В. Кудряцева, Д. Д. Луспеник, Д. М. Притика, Д. М. Сібільов, Є. О. Суханов, В. І. Тертишников, Г. В. Фазікош, Н. А. Чечина, Д. М. Чечот, М. Й. Штефан, В. Н. Щеглов, К. С. Юдельсон та ін. Однак все ще залишаються невирішеними деякі теоретичні проблеми господарського процесуального права. Серед найважливіших проблем господарського судочинства основною є неоднозначність наукових підходів до визнання або заперечення потреби у створенні системи спеціалізованих судів із розгляду підприємницьких спорів.

Отже, завданням цієї статті є виявлення історичних передумов створення системи господарських судів в Україні, з'ясування обставин, які зумовлюють потребу у господарській спеціалізації судів, основних проблем господарського процесу та розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення господарського судочинства.

Стосовно витоків сучасної системи державних судів, на які покладається

вирішення підприємницьких спорів, Т. Є. Абова зауважує, що наявність у Росії (а Україна має тотожний історичний спадок. — Авт.) двох самостійних судів з розгляду цивільних (у широкому розумінні) справ — результат історичного розвитку. Протягом понад 70 років суди, які тепер іменуються судами загальної юрисдикції, як правило, не розглядали спори, пов'язані з господарською діяльністю юридичних осіб. Для розгляду справ між юридичними особами в СРСР діяла спеціальна система органів — державні арбітражі на чолі з Державним арбітражем СРСР. Ці органи, хоч і не були судами, але розглядали справи та приймали рішення за встановленими для них процедурними правилами, аналогічними судовим. У роки перебудови відпала потреба у державних арбітражах, але не у вирішенні економічних спорів. Тому було вирішено створити нові державні суди щодо вирішення економічних спорів. Ними стали Арбітражний суд СРСР, арбітражні суди в республіках і регіонах [1].

У розділі VIII «Правосуддя» Конституції України закріплено конституційні засади побудови судової системи України та здійснення судочинства. Згідно зі ст. 124 Конституції України судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Система судів загальної юрисдикції в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації. Однак безпосередньо норми Конституції України не передбачають прямо створення спеціалізованих державних судів для вирішення підприємницьких спорів.

6 листопада 1991 р. було прийнято Арбітражний процесуальний кодекс України, який передбачав, що право на звернення до арбітражного суду мають підприємства, установи, організації, в тому числі колгоспи, індивідуальні, спільні підприємства, міжнародні об'єднання організацій України та інших держав, а також інші юридичні особи, незалежно від форм власності майна та організаційних форм. На арбітражні суди покладалось вирішення спорів, що виникали при укладенні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів та з інших підстав, а також спори про визнання недійсними актів ненорма-

тивного характеру з підстав, зазначених у законодавстві, крім:

- спорів, що виникають при погодженні стандартів та технічних умов;
- спорів про встановлення цін на продукцію (товари), а також тарифів на послуги (виконання робіт), якщо ці ціни і тарифи відповідно до законодавства не можуть бути встановлені за угодою сторін;

- інших спорів, вирішення яких відповідно до законів України, міждержавних договорів та угод віднесено до відання інших органів.

Частиною 2 ст. 12 Арбітражного процесуального кодексу передбачалось право підприємств та організацій передавати спори, підвідомчі арбітражному суду, на вирішення третейського суду.

При цьому Законом Української РСР «Про арбітражний суд» від 04.06.1991 р. № 1142-12 визначалось, що арбітражний суд є незалежним органом у вирішенні всіх господарських спорів, що виникають між юридичними особами, державними та іншими органами.

Проте Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про арбітражний суд» від 21.06.2001 р. № 2538-14 назву цього Закону було змінено на таку: «Про господарські суди». Водночас Законом України «Про внесення змін до Арбітражного процесуального кодексу України» від 21.06.2001 р. № 2539-III назву АПК України було змінено на «Господарський процесуальний кодекс України», а сам Кодекс було фактично прийнято в новій редакції. З цього часу стало неактуальним використання для назви недержавних органів з розгляду комерційних спорів терміна «третейські суди». Закон «Про господарські суди» було скасовано з набранням чинності Законом України «Про судоустрій України» від 07.02.2002 р., яким передбачався поділ судової системи України на суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України.

Реформування судової системи України у 2001 р. та приведення національної системи судоустрою у відповідність до Конституції, прийнятої у 1996 р., характеризувалось створенням господарських судів у рамках судів загальної юрисдикції. Господарські суди було створено на базі існуючих раніше арбітражних судів, які спеціалізувались на розгляді спорів

між суб'єктами господарської діяльності — підприємствами, установами, організаціями та громадянами, які здійснюють підприємницьку діяльність. Відповідно процесуальним законом, на основі якого здійснюється розгляд справ господарськими судами, є Господарський процесуальний кодекс України [2].

Сучасна система господарських судів будується на нормах Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 р. № 2453-VI, ст. 18 якого визначено, що суди загальної юрисдикції спеціалізуються на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення. На відміну від Російської Федерації, де арбітражні суди не належать згідно із законодавством до судів загальної юрисдикції, в Україні усі суди, крім Конституційного, є судами загальної юрисдикції. Водночас суди, на які покладено розгляд цивільних і кримінальних справ, називаються загальними судами.

На думку М. З. Шварца, слід спочатку з'ясувати, які передумови та межі диференціації порядку розгляду справ у арбітражних судах від розгляду аналогічних справ судами загальної юрисдикції, а вже потім переходити до з'ясування питання, чи створює відмінний від ЦПК порядок розгляду справ арбітражними судами самостійний вид судочинства, а сукупність норм, які регулюють провадження в арбітражних судах, — самостійну галузь права. Не аналіз закону дає змогу обґрунтувати галузеву самостійність арбітражного процесуального законодавства, а обґрунтовані відмінності (існуючі чи потрібні) в порядку розгляду справ дають змогу (або не дають) довести самостійність цієї галузі права як самостійної. Логічним і природним є поширення, «проектування» начал підприємницької діяльності на систему відносин із захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності [3].

Підставою диференціації порядку розгляду цивільних справ у арбітражних судах є участь у них суб'єктів підприємницької діяльності, яка допускає зниження рівня процесуальних гарантій — у тих, звісно, непорушних межах, котрі окреслені фундаментальними правилами і принципами здійснення правосуддя,

обумовленими його природою і соціальною цінністю [4].

Однак не завжди прихильники виділення спеціальних судів із розгляду спорів за участю юридичних осіб та фізичних осіб—суб'єктів підприємницької діяльності дотримуються такої логіки. Так, Т. Є. Абова називає об'єктивними передумовами та підставами диференціації правового регулювання діяльності судів загальної юрисдикції та арбітражних судів у Російській Федерації положення Конституції РФ, ФКЗ «Про судову систему в Російській Федерації» про арбітражні суди в якості самостійної гілки судової влади, наявність передбаченого безпосередньо Конституцією РФ самостійного процесуального законодавства, яке обґрунтовано не співпадає за багатьма основними і не основними інститутами з цивільним процесуальним законодавством. Більше того, Т. Є. Абова зауважує, що справа навіть не в цьому, а в тому, що обидві галузі процесуального права відрізняються (і суттєво) за предметом. Економічний спір між учасниками підприємницької діяльності визначає процесуальний порядок його вирішення. Саме тому все, що має пряме відношення до діяльності арбітражних судів, в даний час включено до підвідомчості арбітражних судів [5]. І вже зовсім нормативістським видається твердження Т. Є. Абової про те, що запровадження єдиного цивільного процесуального кодексу для двох судових гілок (у даному разі — судів загальної юрисдикції та арбітражних судів) неможливо вже через те, що подібний законодавчий акт не передбачено Конституцією РФ і, щоб втілити цю ідею, необхідно внести зміни спочатку до Конституції [6].

Такий примат норми над суспільними відносинами навряд чи сприяє розробці релевантного підприємницького законодавства та законодавства про вирішення підприємницьких спорів. Передбачену нормами Конституції та законів про судоустрій спеціалізацію судів для вирішення підприємницьких спорів об'єктивною підставою можна назвати досить умовно. Так само і законодавче виділення підприємницьких спорів у предмет спеціальної юрисдикції не є підставою для диференціації. Підстави тут можуть бути набагато глибші і полягати в особ-

ливостях підприємницьких відносин у порівнянні з класичними цивільними відносинами. Саме особливості підприємницьких відносин можуть обумовлювати особливості процесу вирішення спорів, що з них випливають. Насамперед це прискорений майновий оборот, який зумовлює необхідність оперативного вирішення конфліктних ситуацій та усунення невизначеності у правовідносинах. Для підприємців майновий оборот складає зміст їх діяльності та є засобом досягнення мети підприємницької діяльності — одержання прибутку. В обороті може знаходитись значна частина власності підприємця і, відповідно, тривале переривання цього обороту може загрожувати не лише нормальному функціонуванню суб'єкта підприємницької діяльності, а й його існуванню як такого. Тому одна із підстав диференціації судового процесу вирішення підприємницьких спорів є потреба в його оперативності.

Пришвидження процесу розгляду справ по суті може досягатися лише одним способом — спрощенням процесуальної форми. Процесуальна форма є сукупністю нормативно встановлених правил розгляду справ у судах, які формують систему гарантій винесення законного та обґрунтованого рішення. Спрощення процесуальної форми в найзагальнішому вигляді можна описати як зняття ряду обов'язків з суду, відмову від певних процесуальних дій, що робить процес оперативним та менш дорогим. Як правило, зняття процесуальних обов'язків з суду супроводжується покладенням процесуальних обов'язків або процесуального ризику вчинення чи невчинення процесуальних дій на сторони. Саме тому спрощення процесу являє собою спосіб його прискорення, що тягне за собою необхідність більшої процесуальної активності сторін при зростаючій відповідальності їх за вибір варіанту процесуальної поведінки та звільнення суду від ряду обов'язків або надання йому більшої свободи вибору при вирішенні питань, які виникають, зростання сфери дискреційного судового розсуду, що дозволяє суду гнучко враховувати особливості питань, які виникають у зв'язку зі здійсненням підприємницької діяльності [7].

Оперативність господарського судочинства як процесуального порядку

вирішення підприємницьких спорів забезпечується певними засобами, серед яких слід виділити відсутність серед процесуальних дій допиту свідка. Підприємницька діяльність на сьогодні тісно пов'язана з рівнем науково-технічного прогресу не лише щодо застосування сучасних засобів виробництва, а й стосовно сучасних засобів організації підприємницької діяльності із застосуванням найновіших та широко доступних інформаційно-комунікаційних технологій. Сформовані століттями практики оформлення волі підприємців у договір, у тому числі шляхом обміну електронними повідомленням, документарні форми закріплення тих чи інших етапів виконання підприємницьких зобов'язань, таких, наприклад, як акти приймання-передачі, створюють умови для безперешкодної та динамічної взаємодії в рамках того чи іншого підприємницького правовідношення. Тому сьогодні не існує жодних об'єктивних перешкод для документарного оформлення виникнення, зміни чи припинення прав та обов'язків у сфері підприємницького обороту. Отже, потреба в усних свідченнях для вирішення того чи іншого підприємницького спору є настільки мінімальною, що нею можна знехтувати в інтересах загального рівня оперативності судочинства в підприємницьких спорах.

Для розуміння доцільності господарської спеціалізації судів слід дослідити і порівняти принципи господарського та цивільного судочинства.

На відміну від попередньої редакції Господарський процесуальний кодекс України з 21.06.2001 р. містив принципи здійснення правосуддя у господарських судах: рівність усіх учасників перед законом і судом, змагальність сторін, гласність розгляду справи.

Визнання незалежності судової влади є основоположним інституціональним принципом, який визначає місце суду в системі державної влади, яка будується на основі принципу розподілу влади. Значення цього принципу полягає у створенні для суддів таких умов діяльності, за яких вони могли б здійснювати правосуддя на основі закону, керуючись при цьому лише своєю правосвідомістю та внутрішнім переконанням [8].

Принцип змагальності визначає процес формування фактичного матеріалу,

необхідного для вирішення в арбітражному суді конкретної справи: дії суду та сторін щодо збирання та дослідження доказів, послідовність здійснення цих дій та їх правові наслідки, роль суду у цьому процесі. Змагальність сторін в арбітражному процесі поширюється і на оцінку доказів, проявляється при обговоренні закону, що підлягає застосуванню. Сторони можуть давати власне тлумачення закону та наполягати на ньому, доводити законність досягнутої угоди по спору. При цьому суд зобов'язаний слідкувати за тим, щоб вказані права використовувались сторонами добросовісно, координувати всі дії сторін у напрямі, який забезпечує всебічне, повне і об'єктивне з'ясування всіх обставин спору, виправляти допущені сторонами помилки та сприяти їм у виборі доказів [9].

Принцип гласності розгляду справ у господарських судах полягає у тому, що розгляд відбувається відкрито, за винятком випадків, коли це суперечить вимогам щодо охорони державної, комерційної або банківської таємниці, або коли сторони чи одна із сторін обґрунтовано вимагають конфіденційного розгляду справи і подають відповідне клопотання до початку розгляду справи по суті.

Властиві господарському судочинству і принципи, які прямо не передбачені нормами ГПК України, але впливають із загальноправових принципів, принципів судоустрою. Так, принцип незмінності суддів полягає у тому, що суддю може бути призначено або обрано на іншу посаду або переведено до іншого суду лише за його згодою, а його повноваження можуть бути припинені лише за рішенням відповідної кваліфікаційної колегії в порядку і на підставах, встановлених законом [10].

Прямо не визначений як принцип господарського судочинства розподіл обов'язку доказування між сторонами відіграє основоположну роль для розуміння правової природи господарського судочинства. Згідно зі ст. 33 ГПК України кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень.

Принцип здійснення процедури, яка гарантує додержання законності, є третім критерієм ефективності діяльності

судової влади. Він передбачає здійснення правосуддя на основі суворих процесуальних приписів, які гарантують додержання принципу законності у кожному конкретному випадку. Саме чітка процесуальна оформленість і являється специфікою судової влади, що відрізняє її від інших гілок державної влади. Принцип верховенства права і тісно пов'язаний з ним принцип законності, проголошені в преамбулі Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод як один з елементів загальної спадщини європейських держав, передбачає в якості необхідної умови своєї реалізації принцип правової визначеності. Попри те, що даний принцип не отримав безпосереднього закріплення в Конвенції, виходячи з аналізу правової доктрини і практики ЄСПЛ, видається можливим виділити такі його основні критерії стосовно до сфери цивільних правовідносин:

- необхідність наявності правових підстав для будь-яких допустимих обмежень (втручання у здійснення) гарантованих Конвенцією прав;
- формування суду на підставі закону;
- правова регламентація процедури розгляду спору;
- правове регулювання процедури оскарження судових рішень [11].

Однак, не всі норми ГПК України можна назвати такими, що відповідають вимогам встановлення чіткого та однозначного порядку розгляду справ. Так, статті 4—6 цього Кодексу визначають, що справи у місцевих господарських судах розглядаються суддею одноособово. Водночас будь-яку справу, що належить до підсудності цього суду, залежно від категорії і складності справи може бути розглянуто колегіально. Отже, тут відсутня належна визначеність щодо складу суду та чіткості критеріїв визначення справ, для розгляду яких у першій інстанції існує об'єктивна необхідність у формуванні колегії у складі трьох суддів. Крім того, на будь-якій стадії розгляду справи суддя, що розпочинав розгляд справи одноособово, може прийняти рішення про необхідність розгляду справи колегією суддів, що неодмінно тягне за собою значні втрати часу у зв'язку з необхідністю розгляду справи

спочатку. Крім того, такий підхід ставить під сумнів компетентність суддів господарських судів першої інстанції та суперечить принципу перегляду рішень нижчестоящого суду вищестоящим судом у складі, що є більшим, ніж приймалося рішення. Однак перегляд в апеляційному порядку рішень місцевих господарських судів здійснюється апеляційними господарськими судами колегією суддів у складі трьох суддів.

Важливою відмінністю господарського судочинства від цивільного до 2001 р. було обов'язкове застосування заходів досудового врегулювання спору. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Арбітражного процесуального кодексу України спір міг бути переданим на вирішення арбітражного суду за умови додержання сторонами встановленого для даної категорії спорів порядку їх доарбітражного врегулювання. Порядок доарбітражного врегулювання спорів визначався цим Кодексом, якщо інший порядок не було встановлено діючим на території України законодавством, та полягав у пред'явленні претензії та отриманні відповіді на неї. У випадку коли з позовною заявою не було подано доказів вжиття заходів доарбітражного врегулювання спору у встановленому порядку суддя повертав заяву без розгляду на підставі п. 7 ч. 1 ст. 63 АПК України.

Однак вже з 12.06.2001 р. вимоги щодо досудового врегулювання спору було пом'якшено. Передбачалось, що сторони застосовують заходи доарбітражного врегулювання господарського спору у випадках, передбачених цим Кодексом, а також за домовленістю між собою, якщо це передбачено договором. Отже, в господарському судочинстві зменшувалось значення імперативного методу та посилювались диспозитивні начала, що зближувало його за критеріями основних принципів із цивільним судочинством.

У редакції АПК України від 12.06.2001 р. передбачалось, що спори, які виникають з договору перевезення, договору про надання послуг зв'язку та договору, заснованому на державному замовленні, можуть бути передані на вирішення арбітражного суду за умови додержання сторонами встановленого для даної категорії спорів порядку їх доарбітражного врегулювання. Правило

п. 7 ч. 1 ст. 63 про повернення позовної заяви без розгляду продовжувало діяти.

Згодом відбулося подальше посилення диспозитивності у господарському процесі: Законом України від 23.06.2005 р. № 2705-IV було виключено ч. 2 ст. 5 ГПК України. При цьому також виключався п. 7 ч. 1 ст. 63 ГПК України.

Принципи цивільного судочинства закріплені безпосередньо у статтях 5—11 Цивільного процесуального кодексу України. Серед них здійснення правосуддя на засадах поваги до честі і гідності, рівності перед законом і судом; гласність і відкритість судового розгляду, змагальність сторін, диспозитивність цивільного судочинства. Відповідно до ст. 60 ЦПК України кожна сторона зобов'язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, встановлених ст. 61 цього Кодексу. Цивільне судочинство дедалі більше розвивається у напрямі скорочення строків розгляду справ, запровадження спрощених проваджень.

Отже, принципи цивільного та господарського судочинства є вкрай близькими за змістом, що справедливо ставить питання про обґрунтованість виділення окремої галузі господарського процесуального права, адже принципи та методи правового регулювання є вкрай близькими до принципів та методів правового регулювання цивільних процесуальних відносин. Позовне провадження у господарському та цивільному процесі мають між собою набагато більше спільного, ніж, наприклад, позовне та окреме провадження у цивільному процесі або позовне провадження та провадження у справах про банкрутство.

Тому цілком обґрунтованим видається зближення господарського та цивільного процесу з перспективою подальшого їх об'єднання у єдине цивілістичне процесуальне право та включення норм, які передбачають особливості вирішення підприємницьких спорів, до цивільного процесуального законодавства. Найбільш чітко ці перспективи можуть бути окресленими, коли з предмета правового регулювання господарського права буде виключено суто приватноправові підприємницькі відносини.

ПРИМІТКИ

1. Абова Т. Е. Арбитражное процессуальное право в системе права России / Т. Е. Абова // Современная доктрина гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства: теория и практика : сб. науч. статей. — Краснодар—СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. — С. 55—66.
2. Сибилев Д. М. Инстанционная система хозяйственного судопроизводства. Общий обзор / Д. М. Сибилев // Современная доктрина гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства: теория и практика : сб. науч. статей. — Краснодар—СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. — С. 694—701.
3. Шварц М. З. К вопросу о предпосылках и основаниях дифференциации правового регулирования деятельности судов общей юрисдикции и арбитражных судов / М. З. Шварц // Современная доктрина гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства: теория и практика : сб. науч. статей. — Краснодар—СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. — С. 211—225.
4. Там само. — С. 218.
5. Абова Т. Е. Зазнач. праця. — С. 60—61.
6. Там само. — С. 63.
7. Шварц М. З. Зазнач. праця. — С. 216—217.
8. Иванова Е. А. Страсбург: В поисках утраченного (Дело Совтрансавто против Украины) / Е. А. Иванова // Современная доктрина гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства: теория и практика : сб. науч. статей. — Краснодар—СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. — С. 654—669.
9. Мантул Г. А. К вопросу о принципе состязательности в арбитражном процессе / Г. А. Мантул // Современная доктрина гражданского, арбитражного процесса и исполнительного производства: теория и практика : сб. науч. статей. — Краснодар—СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. — С. 247—254.
10. Иванова Е. А. Зазнач. праця. — С. 658.
11. Там само. — С. 660.

Махинчук Виталий. Некоторые теоретические проблемы судопроизводства в предпринимательских спорах.

В статье исследуются предпосылки формирования хозяйственной специализации судов в Украине. Выявляются отдельные проблемы правового регулирования судебного рассмотрения предпринимательских споров и формулируются предложения по их устранению. Делается заключение о близком родстве хозяйственного и гражданского судопроизводства на основании схожести их принципов.

Ключевые слова: хозяйственный процесс, гражданский процесс, предпринимательские споры.

Mahinchuk Vitaliy. Some theoretical problems of justice in business disputes.

This article investigates the prerequisites of economic specialization of courts in Ukraine. Taped some problems of legal regulation of business litigation disputes and formulate proposals for their elimination. The conclusion about the close relationship of commercial and civil proceedings based on the similarity of their principles.

Key words: commercial proceedings, civil proceedings, business disputes.